

О. Д. Вербицький, ад'юнкт аспірантури
Одеського державного університету
внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ВЛАСНОЇ БЕЗПЕКИ В ОРГАНАХ ПОЛІЦІЇ

Статтю присвячено з'ясуванню понять «власна безпека в органах поліції» та «власна безпека поліцейського». На підставі аналізу співвідношення та відмінних рис близьких за значенням термінів («безпека особи», «особиста безпека», «безпека життєдіяльності персоналу», «внутрішня безпека») вдалося встановити основне призначення та зміст поняття «власної безпеки в органах поліції». Пропонується власну безпеку в органах поліції розглядати як комплексний режим захищеності органу (чи органів) поліції, а також кожного окремого поліцейського (їх близьких родичів і членів сім'ї, майна) від загроз деструктивного і дезорганізуючого впливу, що можуть зашкодити їх ефективному функціонуванню у звичайних та нестандартних (надзвичайних) ситуаціях.

Ключові слова: поліція; власна безпека; особиста безпека; безпека діяльності; внутрішня безпека, стан захищеності.

O. D. Verbitsky. Concept of own security in police units

The article is devoted to the clarification of the concepts of «own security in the police» and «own security of the police». It is noted that prior to the reform of the Ministry of Internal Affairs in Ukraine, legal terminology and law-enforcement practice did not contain such a term as ensuring the «own safety» of the police authorities. Today, this term also does not contain any clear definition. Based on the analysis of the ratio and the distinctive features of the term values (“person safety”, “personal security”, “safety of personnel”, “internal security”), it was possible to establish the main purpose and content of the concept of «own security in the police». It has been established that “own security”, in contrast to the “personal security” of a policeman, has several adjacent and distinctive features. First, both terms relate the state of the police officer's security against threats related to his operational activities. At the same time, the personal security regime arises directly when performing such tasks by the police, and for their own security – both during execution and indefinitely after that. However, in the second case, the state of the threat must necessarily be due to the professional (official) activity of such a policeman. Secondly, personal safety concerns only the policeman himself, while his own security – a policeman personally, his close relatives and family members, as well as his and his property. Third, personal safety includes not only the state of health and safety, but also the legal regimes of the police professional's activity against illegal interference or interference by others, as well as the honest reputation and reputation of the police officer.

Proposed own security in the police authorities is to consider as a complex regime of protection of the police body (or bodies), as well as of each individual policeman (their close relatives and family members, property) from threats of destructive and disruptive influence, which can impair their effective functioning in ordinary and non-standard (emergency) situations. The latter concept is broader in comparison with the concept of “own security of the police officer”, because, in addition to the own security of each individual policeman (including his relatives, family members and property), the task of the commissioners to those entities is to create and ensure the regime of the proper functioning of each individual body (subdivision) and the police system as a whole.

Key words: police; own security; personal safety; activity safety; internal security; state of security.

Постановка проблеми. Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку. А.О. Лінник слушно каже, що правоохоронна діяльність належить до переліку професій з підвищеним

© О. Д. Вербицький, 2019

ризиком і характеризується одним із найвищих рівнів екстремальності та професійного стресу [1, с. 181]. Водночас слід не забувати, що поліцейським є також громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому надано спеціальне звання поліції (ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію»). Ст. 3 Конституції України, в якій задекларовано, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», не містить будь-яких виключень з цієї гарантії.

В системі Національної поліції України, у складі кримінальної поліції, 09 листопада 2018 р. було створено Департамент внутрішньої безпеки (далі – ДВБ), одним з основних завдань якого є організація і здійснення заходів захисту поліцейських, державних службовців та інших працівників поліції від перешкоджання їм у виконанні службових обов'язків, та дотримання внутрішньої безпеки в діяльності підрозділів Національної поліції України шляхом внутрішнього контролю та забезпечення власної безпеки органів поліції. Слід наголосити, що до реформування Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) в Україні правова термінологія та правоохоронна практика не містила такого терміну як забезпечення «власної безпеки» органів поліції. На сьогодні цей термін також не містить будь-якого чіткого визначення. Серед термінів, які мають певну змістовну схожість з поняттям «власна безпека» у наукових роботах та правових актах використовуються словосполучення «внутрішня безпека», «безпека особи», «особиста безпека», «безпека життєдіяльності персоналу», що створює певні складнощі у правильному розумінні їх змісту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час дослідження було опрацьовано низку наукових публікацій. Зокрема підгрунтя для з'ясування основних понять цієї роботи склали наукові праці В.К. Васенка, В.А. Глухвері, С.В. Городянка, В.Г. Грибана, О.І. Дубенка, І.Ю. Захватова та Д.В. Кишкіна, М.В. Костеннікова, О.В. Куракіна та І.М. Кошелева, Д.М. Корнієнка, А.О. Лінника, Н.П. Матюхіної, Ю.І. Римаренка, О.Ю. Синявської, В.М. Тімашової, а також інших поважних вчених. У статті були враховані висновки приведених вчених. Втім невизначеність досліджуваної тематики залишає простір для подальших досліджень.

Мета статті – встановити основні відмінності у змісті термінів «безпека особи», «особиста безпека», «безпека життєдіяльності персоналу», «внутрішня безпека», на підставі чого сформулювати авторське уявлення поняття «власна безпека в органах поліції».

Виклад основного матеріалу. У словниково-енциклопедичних виданнях поняття «безпека» визначають як стан, за якого ніщо не загрожує кому- або чому-небудь [2, с. 65]. Таке поняття як «безпека особи», яку у загальному значенні Ю.І. Римаренко визначає як стан (ступінь) оптимальної життєдіяльності людини в певних конкретно-історичних умовах [3, с. 51]. О.І. Дубенко вважає, що безпека особи складається з такого стану суспільних відносин, які виключають наявність факторів, що створюють загрозу невизначеному колу осіб [4, с. 15].

Поряд з терміном «безпека особи» ми зустрічаємо термін «особиста безпека». Розглянуті нами деякі наукові та навчальні публікації з цього питання [5, с. 13; 6, с. 22; 7, с. 84], а також словникові видання [8, с. 492-493; 2, с. 531] дозволили визначити, що особиста безпека працівника поліції це стан захищеності його особистого життя та здоров'я чи життя та здоров'я інших поліцейських з якими він спільно виконує оперативно-службове завдання під час здійснення оперативно-службової діяльності. З урахуванням викладеного, вважаємо, що поняття «безпека особи» є ширшим та абстрактним поняттям у порівнянні з поняттям «особиста безпека». Термін «безпека особи» є однією з тих категорій, яка згадується поряд з такими правовими явищами як «правопорядок», «громадська безпека» і іншими в межах реалізації правоохоронної функції держави. Тому, як вбачається з наукових джерел – «безпека особи» – це здебільше об'єкт правоохоронної діяльності, який включає широкий спектр охоронних,

превентивних, захисних та примусових відносин, які спрямовані на забезпечення основних прав людини взагалі, при чому в різних сферах суспільних відносин.

Проведений аналіз поняття «особиста безпека» щодо працівника поліції дає підстави зробити наступні узагальнення. По-перше, в деяких, (зокрема і серед приведених вище) дефініціях безпека розкривається через сукупність заходів, що, на нашу думку, характеризує не природу самого явища (оскільки безпека це певний стан речей чи ідеальне, тобто уявне, явище), а процес його забезпечення, де безпека виступає бажаним результатом. По-друге, особиста безпека: а) пов'язана виключно з особою правоохоронця; б) збігається з часом його знаходження на службі (при виконанні службових обов'язків); в) пов'язана безпосередньо або опосередковано з діями (бездіяльністю) цього поліцейського або його напарників; г) у переважній більшості ситуацій залежить від його особистих превентивних та запобіжних заходів чи заходів його напарників.

Ширшим у порівнянні з терміном «особиста безпека працівника поліції», є поняття «безпека діяльності працівників поліції» чи «безпека життєдіяльності персоналу». Це питання стало предметом уваги Н.П. Матюхіної [6, с. 22], Д.М. Корнієнка [9, с. 181], С.В. Горюдянка [10, с. 14], В.К. Васенка та О.В. Тереніної [11, с. 214] та інших вчених. Враховуючи їх погляди, можна зробити висновок, що безпека життєдіяльності персоналу поліції становить стан захищеності співробітників поліції (як окремої особи, так і всього колективу у сукупності) під час знаходження на службі чи на роботі (для не атестованих працівників), не залежно від виконання службових обов'язків, від шкідливих та небезпечних ризиків та факторів природного, соціального та техногенного середовища, а також суспільні відносини, спрямовані на забезпечення такої безпеки. Безпека життєдіяльності персоналу поліції природно включає і особисту безпеку поліцейського.

Що в такому разі, мається на увазі у Положенні про ДВБ (затвердженому Наказом Національної поліції України від 09 листопада 2015 р. № 83), коли мова йдеться про таку складову внутрішньої безпеки в діяльності органів поліції як забезпечення власної безпеки?

Слід зазначити, що у деяких сусідніх пострадянських країнах (Білорусь, Росія) існують спеціалізовані служби власної безпеки органів внутрішніх справ (далі – ОВС). Втім вивчення їх завдань переконує, що таке бачення «власної безпеки» є фактичним аналогом «внутрішньої безпеки» в діяльності органів поліції України. Але вкотре нагадаємо, що, виходячи з розуміння «внутрішньої безпеки», викладеного в Положенні про ДВБ НП України, керівництво Національної поліції України «власну безпеку в органах поліції» розглядає лише як частину внутрішньої безпеки в діяльності цих органів.

У словниках слово «власний» тлумачиться як: 1) належний кому-, чому-небудь; 2) свій особливий (особистий); 3) буквальный справжній; 4) властивий тільки кому-, чому-небудь, взятий безвідносно до чогось іншого [12, с. 142]; На підставі аналізу поглядів інших вчених М.В. Костенніков разом з О.В. Куракіним та І.М. Кошелевим доходять висновку, що власна безпека ОВС – це стан їх захищеності від протиправного впливу з боку зовнішніх і внутрішніх загроз, що дозволяє забезпечити їх сталий розвиток і функціонування у сфері завдань правоохоронної діяльності [13].

На відміну від особистої безпеки поліцейських та безпеки життєдіяльності персоналу поліції власна безпека в органах поліції охоплює увагою і членів сімей правоохоронців. Аналізуючи норми Кримінального кодексу (далі – КК) України, які покликані забезпечувати кримінально-правову охорону наведених відносин (ст. 345, 348, 349) слід підкреслити важливу рису – охорона та захист близьких родичів поліцейського від погроз, посягань на життя та недоторканість здійснюється у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків. Таке отождолення законодавцем близьких родичів безпосередньо з особистою безпекою

поліцейського обумовлено тим, що у багатьох випадках вони розглядаються як потенційні об'єкти впливу чи помсти (шляхом погрози чи посягання на їх здоров'я, життя, недоторканість), через які можна впливати на встановлену законом діяльність поліцейського. Це обумовлено психологічними аспектами, на яких будуються родинні зв'язки між близькими родичами. І хоча професійний ризик для працівників поліції є вірогідною складовою їх професії до якої вони мають бути психологічно і тактично готові, це аж ніяк не стосується їх близьких та членів родини. Крім того, враховуючи зміст ст. 347 КК України об'єктом власної безпеки поліції так само може бути майно працівника правоохоронного органу, якому загрожує знищення чи пошкодження у зв'язку з виконанням цим працівником законних службових обов'язків.

Аналізуючи відомчі нормативно-правові акти у сфері внутрішньої (власної) безпеки в органах поліції в Україні (наприклад, Положення про ДВБ НП України) та інших сусідніх країнах, слід наголосити, що крім життя, здоров'я, майна безпосередньо поліцейського та його близьких родичів і членів сім'ї до змісту власної безпеки поліцейського також входить стан захищеності його професійної законної діяльності від протиправного перешкоджання або втручання у виконання ним службових обов'язків з боку керівного складу поліції, МВС України, прокуратури, окремих представників органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських, політичних та релігійних об'єднань, а також необґрунтованої дискредитації.

Під втручанням в діяльність працівників правоохоронних органів І.М. Ізай пропонує розуміти незаконні дії, що перешкоджають або унеможливають здійснення законної службової діяльності такими працівниками. Характеризуючи склад злочину, передбаченого у ст. 343 КК України вчена зазначає, що видовим об'єктом цього кримінального правопорушення є порядок здійснення законної діяльності працівників правоохоронних органів по виконанню службових повноважень. Обов'язковими ознаками потерпілого у складі злочину, що згадується, авторкою запропоновано визнавати наявність спеціальних службових обов'язків щодо виконання правоохоронної функції та пов'язаність конкретного посягання на таку особу з діяльністю, якою нею здійснюється [14, с. 8].

Таким чином, «власна безпека» на відміну від «особистої безпеки» поліцейського має декілька суміжних та відмінних ознак. По-перше, обидва терміни пов'язують стан захищеності працівника поліції від загроз, пов'язаних з виконанням ним службових обов'язків. Водночас режим забезпечення особистої безпеки виникає безпосередньо під час виконання поліцейським конкретних службових завдань, а власної безпеки – як під час виконання, так і протягом невизначеного часу після цього. Втім у другому випадку стан загрози обов'язково має бути обумовлений професійною (службовою) діяльністю такого поліцейського. По-друге, особиста безпека стосується виключно самого поліцейського, в той час, як власна безпека – поліцейського особисто, його близьких родичів і членів сім'ї, і навіть його та їхнього майна. По-третє, власна безпека включає не лише стан захищеності життя та здоров'я, а й законного режиму професійної діяльності поліцейського від незаконних перешкоджань або втручань з боку інших осіб, а також чесного ім'я та репутації поліцейського.

Ми з'ясували особливості та мету «власної безпеки поліцейського», але слід акцентувати увагу на тому, що Положення про ДВБ згадує про забезпечення «власної безпеки органів поліції». Останнє поняття є ширшим, оскільки крім власної безпеки кожного окремого поліцейського (включаючи його близьких, членів сім'ї та майно) завданням уповноважених на те суб'єктів є створення та забезпечення режиму належного функціонування кожного окремого органу (підрозділу) та системи поліції в цілому.

Так, до числа загроз подібного роду І.Ю. Захватов та Д.В. Кишкін включають: несанкціонований доступ до різних видів службової інформації, можливість її неправомірного поширення; спроби влаштування на службу в ОВС осіб, які мають явно протиправні наміри; загрози

захисту будівель і споруд ОВС; злочинні посягання щодо співробітників ОВС тощо [15, с. 61]. Серед так званих зовнішніх загроз доцільно виділити ще компрометацію органів поліції, їх співробітників, цивільних службовців і працівників, а також осіб, які сприяють правоохоронній діяльності; дезорганізуючий вплив на морально-психологічний стан персоналу поліції; поширення в засобах масової інформації, в мережі Інтернет, на масових заходах неправдивих відомостей, а також інших відомостей, що обмежують права та охоронювані законом інтереси поліції. Безумовно, що власна безпека поліцейських є однією з основних складових власної безпеки в органах поліції взагалі.

Тому вважаємо, що власну безпеку слід розглядати не «органів поліції» (як це зазначено у Положенні про ДВБ), а «в органах поліції». При цьому це буде не просто стан, а певний режим, тобто певні умови (звичайні чи надзвичайні), реально наявні або необхідні для забезпечення нормальної роботи, функціонування як окремого поліцейського, так і всього органу (підрозділу) поліції загалом. Це може бути встановлена процедура конкурсного відбору на посади поліцейських, атестації поліцейських, а також сприяння уповноваженим керівникам органів поліції при розв'язанні питань про комплектування підпорядкованих підрозділів кваліфікованими кадрами; правила пропускового режиму та порядку надання доступу до режимних приміщень органів поліції; режим охорони адміністративних будівель органів поліції та оперативний план оборони органів поліції та відбиття нападу, режим роботи зі службовою документацією тощо. Відповідно, якщо говорити про власну безпеку в органах поліції в комплексі, то й режим слід вважати комплексним.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, в ході дослідження було встановлено, що «власна безпека поліцейського» – це стан захищеності життя, здоров'я, майна безпосередньо поліцейських та їх близьких родичів і членів сім'ї від загроз фізичного, психологічного та майнового характеру, що існують в реальному часі чи можуть виникнути у майбутньому у зв'язку з виконанням такими поліцейськими службових обов'язків, а також від протиправного перешкоджання або втручання у їх службову діяльність з боку керівного складу поліції, МВС України, прокуратури, окремих представників органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських, політичних та релігійних об'єднань, або необгрунтованої дискредитації.

У свою чергу «власну безпеку в органах поліції» ми пропонуємо розглядати як комплексний режим захищеності органу (чи органів) поліції, а також кожного окремого поліцейського (їх близьких родичів і членів сім'ї, майна) від загроз деструктивного і дезорганізуючого впливу, що можуть зашкодити їх ефективному функціонуванню у звичайних та нестандартних (надзвичайних) ситуаціях.

На завершення цієї статті зазначимо, що рівень співвідношення понять «внутрішня безпека» та «власна безпека» в органах поліції можна визначити як співвідношення «цілого» та «частини». Крім забезпечення власної безпеки внутрішня безпека в органах поліції включає комплекс заходів запобігання, виявлення, попередження і припинення кримінальних, корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, що готуються або вчинені самими поліцейськими, державними службовцями та іншими працівниками поліції. Вказана складова внутрішньої безпеки на відміну від власної безпеки в органах поліції спрямована на виявлення та подолання або завчасне попередження як правило внутрішніх загроз, тобто тих, які випливають з неправомірних дій самих працівників поліції, чи за їх участю.

Враховуючи викладене, перспективним напрямом наших подальших наукових розвідок стане характеристика загроз власної безпеки в органах поліції як сукупності умов і факторів, що створюють перешкоди для виконання ними покладених законодавством завдань.

Список використаних джерел:

1. Лінник А.О. Кризи професійного становлення поліцейських. *Юридична психологія*. 2017. № 1 (20). С. 181-188. URL: <https://psychped.naiu.kiev.ua/article/view/429/431> (дата звернення: 21.04.2019).
2. Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2005. 848 с.
3. Римаренко Ю.І. Безпека особи. *Міжнародна поліцейська енциклопедія* : у 10 т. / відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. Т. 1. С. 51.
4. Дубенко О.І. Адміністративно-правовий механізм забезпечення безпеки особи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т держ. податкової служби України. Ірпінь, 2009. 21 с.
5. Забезпечення охорони праці та особистої безпеки в Національній поліції України : навч. посібник / кол. авт.; за заг. ред. В.Г. Грибана, В.А. Глуховері. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 212 с.
6. Матюхіна Н.П. Управління персоналом органів внутрішніх справ України : організаційно-правові засади: автореф. дис. ... док. юрид. Наук : 12.00.07. Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2002. 36 с.
7. Тімашова В.М. Шлях до виживання : деякі аспекти особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ з огляду на зарубіжний досвід. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 4. С. 82-87.
8. Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник української мови : у трьох томах : 200 000 слів. Вид. 2-ге, випр. Київ : Вид-во «Аконіт», 2006. Т. 2 К-П. 928 с.
9. Корнієнко Д.М. Адміністративно-правові засади діяльності підрозділів внутрішньої безпеки щодо забезпечення безпеки працівників органів внутрішніх справ: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Х. 2010. 199 с.
10. Городянко С.В. Організаційно-правове забезпечення безпеки діяльності працівників ОВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.07. Київський нац. ун-т внутр. справ. К., 2007. 20 с.
11. Васенко В.К., Тереніна О.В. Безпека життєдіяльності та її особливості у правоохоронних органах. *Право і Безпека*. 2012. № 1. С. 213-217.
12. Тлумачний словник української мови : Понад 12 500 статей (близько 40 000 слів) / за ред. В.С. Калашника. 2-ге вид., випр. і доп. Харків : Прапор, 2005. 992 с.
13. Костенников М.В., Куракин А.В., Кошелев И.Н. Административно-правовое регулирование обеспечения собственной безопасности и противодействия коррупции в органах внутренних дел (ч. 2). *Административное и муниципальное право*. 2011. № 2 (38). С. 38-45. URL: <https://center-bereg.ru/m1426.html> (20.04.2019).
14. Ізай І.М. Кримінально-правова протидія втручанню в діяльність працівників правоохоронних органів: автореф. дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.08. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2018. 22 с.
15. Захватов И.Ю., Кишкин Д.В. О современных подходах к проблеме повышения эффективности деятельности подразделений собственной безопасности на региональном уровне. 2012. С. 61-63. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-sovremennyh-podhodah-k-probleme-povysheniya-effektivnosti-deyatelnosti-podrazdeleniy-sobstvennoy-bezopasnosti-territorialnyh> (20.04.2019).